مجله اقتصادی - دوماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی
شماره‌های ۷ و ۸، مهر و آبان ۱۳۹۱، صفحات ۱۳۰- ۱۱۳

نگاهی به تحولات بازارهای مالی ایران و جهان طی سال ۱۳۹۰

رؤیا عاطفی‌منش
کارشناس‌ارشد اقتصاد
ro_atef@yahoo.com

احمدرضا ستاورز
کارشناس اقتصاد
arsetavarz@gmail.com

در سال ۱۳۹۰ بازارهای بین‌المللی با تحولات بسیاری مواجه شدند. کاهش رشد اقتصاد جهانی، تشدید بحران بدهی‌های خارجی در کشورهای حوزه یورو و کاهش رتبه اعتباری آمریکا از مهم‌ترین تحولات تأثیرگذار بر بازارهای بین‌المللی طی سال ۱۳۹۰ بود. در این سال قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک و قیمت هر اونس طلا در بازار لندن با افزایش مواجه شد و نرخ برابری دلار در برابر یورو تضعیف گردید. بازار داخلی نیز از تحولات بازارهای بین‌المللی متأثر شد به این ترتیب نرخ ارز در بازار غیررسمی افزایش قابل‌توجهی را تجربه نمود و تفاوت نرخ ارز رسمی و غیررسمی به ویژه در ماه‌های آخر سال کشور را به سمت نظام چند نرخی سوق داد. اما اقدامات صورت گرفته جهت کنترل بازار ارز و سکه موجب برقراری ثبات نسبی در این بازارها گردید.

طبقه‌بندی JEL: F10, F31, Q40.
واژه‌های کلیدی: سبد نفتی اوپک، ارزش برابری دلار در برابر یورو، نرخ ارز رسمی، نرخ ارز غیررسمی.

۱. مقدمه

در سال ۱۳۹۰ بازارهای مالی بین‌المللی دستخوش تحولات بسیاری شدند. از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر بازارهای مالی می‌توان به تعمیق بحران بدهی‌های خارجی در برخی کشورهای حوزه یورو و احتمال خروج یونان از کشورهای این منطقه، کاهش رشد اقتصادی قدرت‌های اقتصادی بزرگ جهان نظیر ایالات‌متحده و چین و کاهش رتبه اعتباری آمریکا اشاره کرد.

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۵/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۱/۶

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

مجموع این تحولات بین‌المللی موجب شد تا در سال ۱۳۹۰ قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک و قیمت هر اونس طلا در بازار لندن با افزایش مواجه شود. همچنین، طی این سال نرخ برابری دلار آمریکا در برابر یورو، در برابر ین ژاپن تضعیف گردید.

بازار داخلی نیز همگام با تحولات بین‌المللی دستخوش تغییرات زیادی شد و این تحولات بازار ارز و طلا را با نوسانات قابل‌توجهی روبه‌رو ساخت. به این ترتیب، در سال ۱۳۹۰ میانگین نرخ ارز در بازار تهران نسبت به سال قبل افزایش قابل‌توجهی یافت و تفاوت نرخ ارز در بازار و سیستم بانکی کشور را به سمت نظام چند نرخی ارز سوق داد. مجموع این تحولات منجر به اتخاذ تدابیری جهت کنترل بازار ارز و سکه گردید و در نهایت بازگشت ثبات و آرامش نسبی به این بازارها را به همراه داشت.

۲. بازارهای جهانی

۲-۱. نفت خام

در سال ۱۳۹۰ قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک بین ۹۸/۶ تا ۱۲۴/۶ دلار نوسان داشت و میانگین قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک به ۱۱۰/۹۸ دلار آمریکا رسید که نسبت به سال قبل افزایشی ۳۴ درصدی را نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۹۰ قیمت سبد نفتی اوپک تا مهرماه روندی نزولی را طی کرد و سپس روندی صعودی به خود گرفت. میانگین قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک از۱۱۴/۶ دلار در فروردین ماه به ۱۰۴/۷ دلار در مهرماه رسید و ۸/۶ درصد کاهش یافت.

از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کاهش قیمت نفت طی این دوره می‌توان به کاهش رشد اقتصادی در آمریکا و کاهش رتبه اعتباری این کشور، تعمیق بحران مالی در اروپا، احتمال لغو عضویت یونان در منطقه یورو و بی‌نتیجه ماندن اجلاس وزیران دارایی کشورهای اروپایی برای کمک به حل بحران مالی در این منطقه اشاره کرد. علاوه بر این، تشدید سیاست‌های انقباضی در چین و کاهش رشد تولیدات صنعتی در این کشور، پیش‌بینی کاهش تقاضای جهانی نفت از سوی اوپک و افزایش سطح ذخیره‌سازی نفت در آمریکا نیز در کاهش قیمت نفت طی این دوره مؤثر بود.

قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک در آبان‌ماه به ۱۱۰/۲ دلار رسید و نسبت به ماه قبل ۵/۲ درصد افزایش یافت. گزارش یک‌طرفه و مغرضانه آژانس بین‌المللی انرژی درخصوص فعالیت‌های هسته‌ای ایران، عقب‌نشینی دولت یونان از به همه‌پرسی گذاشتن طرح کمک اقتصادی اتحادیه اروپا به این کشور و افزایش امیدواری نسبت به بهبود وضعیت اقتصادی یونان، انتظار بازار در مورد ارائه

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

بسته جدید تسهیلات پولی از سوی ایالات‌متحده و فرارسیدن موج سرما در شمال شرق آمریکا از مهم‌ترین دلایل افزایش قیمت نفت در آبان‌ماه می‌باشد.

قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک در آذر ماه با ۳/۳ درصد کاهش نسبت به ماه قبل به ۱۰۶/۵ دلار رسید. بحران بدهی‌ها در کشورهای حوزه یورو و عدم توانایی رهبران اروپایی برای حل این بحران، رشد کمتر از حد انتظار اقتصادی در آمریکا و نگرانی درخصوص کسری بودجه این کشور، اقدام عربستان در جهت افزایش تولید نفت و کاهش فعالیت‌های صنعتی در چین از دلایل کاهش قیمت نفت در این ماه می‌باشد.

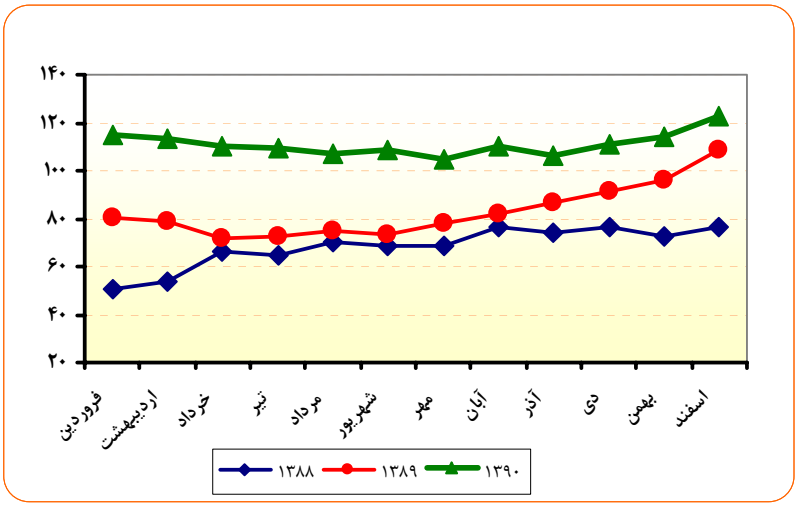
قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک در سه ماه پایانی سال ۱۳۹۰ با افزایش همراه بود و از ۱۱۰/۶ دلار در دی‌ماه به ۱۲۲/۴ دلار در اسفندماه رسید و ۱۰/۶ درصد افزایش یافت. مخالفت برخی کشورهای غربی با برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای ایران و واکنش پیش‌دستانه جمهوری اسلامی ایران نسبت به قطع صادرات نفت‌خام به کشورهای فرانسه و انگلستان و اولتیماتوم به سایر کشورهای اروپایی خریدار نفت ایران درخصوص مشخص نمودن وضعیت قراردادهای خود مهم‌ترین عامل افزایش قیمت نفت در سه‌ماه پایانی سال بود. علاوه براین، توافق وزیران دارایی حوزه یورو برای ارائه تسهیلات مالی به یونان و کاهش نگرانی درخصوص مشکلات اقتصادی این کشور، سرمای شدید در آمریکا و اروپا و افزایش تقاضا برای سوخت‌های حرارتی در این مناطق، همچنین انتشار آمار مثبت از وضعیت اقتصادی ژاپن و آمریکا موجب افزایش قیمت نفت در سه ماه پایانی سال گردید.

جدول ۱. میانگین قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک طی سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۸) به تفکیک ماه‌های سال

	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۳۸۸	۵۰/۳۴	۵۳/۶	۶۶/۰۵	۶۴/۸۳	۷۰/۱۵	۶۸/۸	۶۹/۰۱	۷۶/۴۱	۷۴/۲۹	۷۶/۶۹	۷۲/۲۲	۷۶/۶۴	۶۸/۲۵
۱۳۸۸	۸۰/۲	۷۸/۶	۷۱/۷	۷۲/۴۵	۷۵/۱۲	۷۳/۵۴	۷۷/۷	۸۲/۳۲	۸۶/۳۴	۹۱/۶۴	۹۶/۲۴	۱۰۸/۴۸	۸۲/۸۷
۱۳۹۰	۱۱۴/۶	۱۱۳/۴	۱۱۰/۲	۱۰۹/۳	۱۰۷/۳	۱۰۸/۸	۱۰۴/۷	۱۱۰/۲	۱۰۶/۵	۱۱۰/۶	۱۱۳/۸	۱۲۲/۴	۱۱۰/۹

Source: www.opec.org.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

نمودار ۱. میانگین قیمت فروش سبد نفتی اوپک در سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۸)

۲-۲. طلا

قیمت فروش هر اونس طلا در سال ۱۳۹۰ در محدوده (۱۸۹۵-۱۴۱۷) دلار نوسان داشت. میانگین قیمت فروش هر اونس طلا در بازار لندن در سال ۱۳۹۰ به ۱۶۴۰/۳ دلار رسید که نسبت به سال قبل افزایش ۳۰/۳ درصدی را نشان می‌دهد. روند تغییرات قیمت طلا در سال ۱۳۹۰ نوسانی و صعودی بود. بطوری که میانگین قیمت فروش هر اونس طلا در بازار لندن از۱۴۵۲/۵ دلار در فروردین‌ماه ۱۳۹۰ به ۱۷۱۲/۳ دلار در اسفندماه رسید و ۱۷/۸ درصد افزایش یافت.

قیمت فروش هر اونس طلا در شش ماهه اول سال ۱۳۹۰ روندی کاملاً صعودی را طی کرد. افزایش نگرانی درخصوص مشکلات بدهی در برخی کشورهای حوزه یورو نظیر یونان و ایتالیا و کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران به بازارهای سرمایه، انتشار آمار منفی از وضعیت اقتصادی آمریکا، کاهش رتبه اعتباری ایالات‌متحده و در پی آن کاهش ارزش دلار در برابر یورو از مهم‌ترین دلایل افزایش قیمت طلا طی شش‌ماهه ابتدای سال ۱۳۹۰ می‌باشند. علاوه بر این، خرید طلا از سوی بانک مرکزی برخی کشورها نظیر روسیه، مکزیک، سریلانکا و افزایش ذخایر بزرگترین صندوق بین‌المللی حمایت از معاملات طلا نیز بر افزایش قیمت طلا طی این دوره تأثیر گذاشت.

قیمت هر اونس طلا در بازار لندن در مهرماه سال ۱۳۹۰ با کاهش مواجه بود که علت عمده آن فروش اضطراری طلا از سوی برخی از بانک‌ها در اروپا به‌منظور کسب نقدینگی و خوش‌بینی نسبت به برنامه‌های نجات

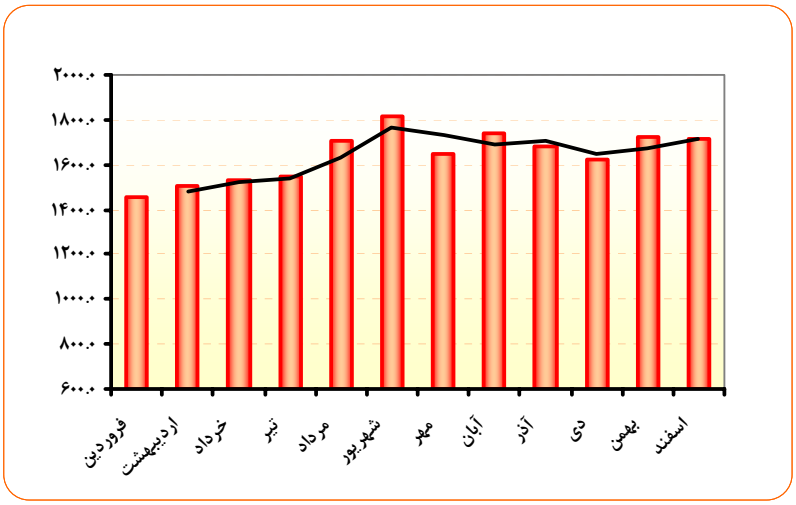
[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

اقتصادی در برخی کشورهای اروپایی می‌باشد. استفاده از طلا برای افزایش قدرت صندوق نجات مالی اروپا و افزایش واردات طلا توسط چین از هنگ‌کنگ موجب افزایش قیمت طلا در آبان‌ماه سال ۱۳۹۰ گردید.

قیمت طلا در آذرماه و دی‌ماه کاهش یافت. انتشار آمار مطلوب از وضعیت اشتغال در ایالات‌متحده و تقویت ارزش دلار در برابر یورو، همچنین فروش طلا توسط مؤسسات مالی در پایان سال از عوامل مؤثر بر کاهش قیمت طلا طی این ماه‌ها می‌باشد.

این در حالی است که افزایش امیدواری نسبت به بهبود وضعیت اقتصادی در یونان و افزایش ارزش یورو در برابر دلار آمریکا، اعلام آمادگی رهبران چینی برای کمک به حل مشکلات منطقه یورو، افزایش تقاضا برای طلا به‌عنوان پوششی در مقابل تورم ناشی از نقدینگی فزاینده در سیستم مالی و خرید طلا توسط سرمایه‌داران چینی موجب افزایش قیمت طلا در بهمن‌ماه گردید.

قیمت فروش طلا در بازار لندن در اسفندماه ۱۳۹۰ کاهش محدودی را تجربه نمود. انتشار آمار رشد منفی اقتصادی برای منطقه یورو در سه ماهه چهارم سال ۲۰۱۱ افزایش نرخ بیکاری در این حوزه همچنین بهبود وضعیت اقتصادی در آمریکا موجب افزایش ارزش برابری دلار در برابر یورو و در پی آن کاهش قیمت طلا در اسفندماه گردید.

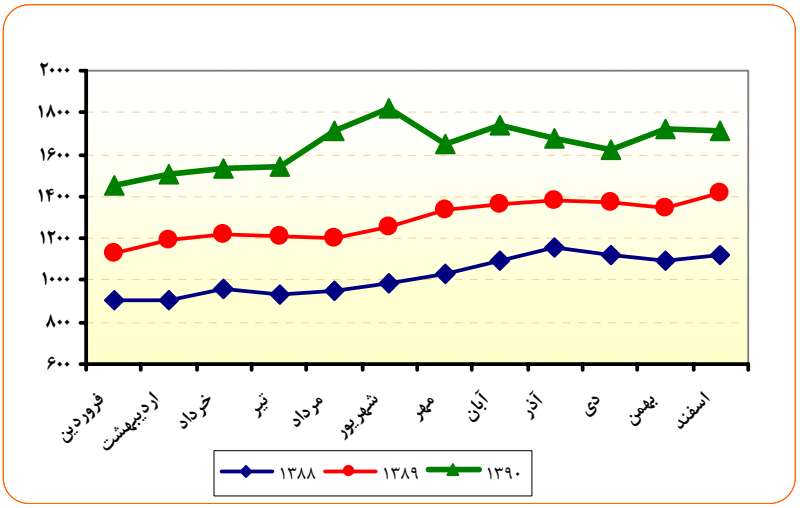
نمودار ۲. میانگین قیمت فروش هر اونس طلا در بازار لندن در سال ۱۳۹۰

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

جدول۲. میانگین قیمت فروش هر اونس طلا طی سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۷) به تفکیک ماه‌های سال

	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۳۸۸	۹۰۱/۲۴	۹۰۶/۳	۹۵۶/۹	۹۳۰/۶	۹۴۸/۴	۹۸۳/۴	۱۰۳۰/۵	۱۰۹۰/۲۲	۱۱۵۵/۸	۱۱۱۷/۲	۱۰۹۱/۹	۱۱۱۶/۳	۱۰۱۹/۰۶
۱۳۸۹	۱۱۲۷/۷۸	۱۱۸۹/۲۳	۱۲۲۲	۱۲۱۳/۳	۱۱۹۸/۰۵	۱۲۵۳/۶۷	۱۳۳۳/۷۵	۱۳۶۱/۷	۱۳۸۲/۶	۱۳۷۵/۷	۱۳۴۸/۷۶	۱۴۱۵/۵	۱۲۵۸/۲
۱۳۹۰	۱۴۵۲/۵	۱۵۰۵/۸	۱۵۳۳	۱۵۴۴/۹	۱۷۱۰/۴	۱۸۱۶/۴	۱۶۴۷	۱۷۳۹	۱۶۸۰	۱۶۲۱/۸	۱۷۲۰/۵	۱۷۱۲/۳	۱۶۴۰/۳

Source: www.kitco.com.

نمودار ۳. میانگین قیمت هر اونس طلا در بازار طی سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۸)

۲-۳. ارز

۲-۳-۱. نرخ برابری دلار آمریکا در برابر یورو

میانگین نرخ برابری دلار آمریکا در برابر یورو در سال ۱۳۹۰ به ۰/۷۲۴۴ رسید که نسبت به سال قبل کاهشی ۴/۴ درصدی را نشان می‌دهد. میانگین نرخ برابری دلار در برابر یورو در سال ۱۳۹۰ روندی نوسانی و صعودی را طی کرد و با ۷/۸ درصد افزایش از ۰/۷۰۱۱ در فروردین‌ماه به ۰/۷۵۶۴ در اسفندماه رسید. در شش ماه ابتدای سال ۱۳۹۰ ارزش برابری دلار آمریکا در برابر یورو نوسانات محدودی را تجربه نمود و در دامنه ۰/۶۸۹۸ تا ۰/۷۱۳۰ قرار گرفت.

تشدید نگرانی درخصوص بحران بدهی‌ها در کشورهای حوزه یورو به‌ویژه در یونان و احتمال سرایت آن به سایر کشورهای اروپایی نظیر ایتالیا و اسپانیا همچنین عدم توافق سران کشورهای اروپایی درخصوص کمک به یونان از مهم‌ترین دلایل افزایش ارزش دلار در برابر یورو در شش ماهه ابتدای سال ۱۳۹۰ می‌باشد. این در حالی است که انتشار آمار منفی از رشد اقتصادی و کسری بودجه در ایالات متحده،

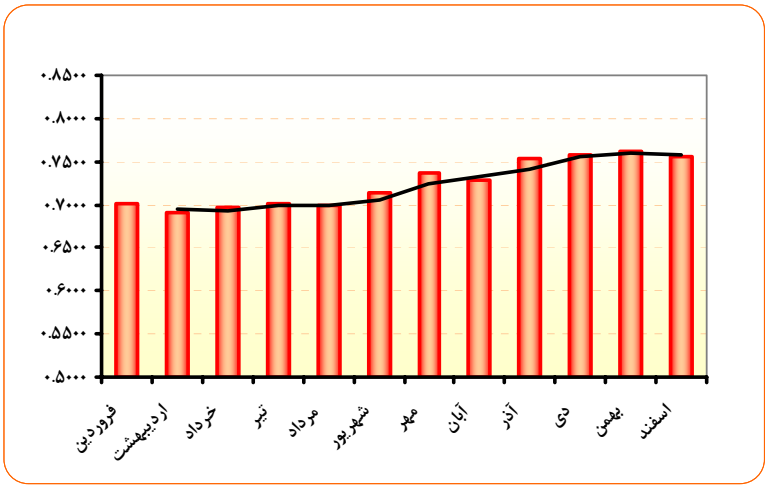
[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

عدم توافق دولت و کنگره آمریکا بر سر افزایش سقف بدهی‌ها در این کشور و کاهش رتبه اعتباری آمریکا موجبات کاهش ارزش برابری دلار در برابر یورو را در شش ماهه ابتدای سال ۱۳۹۰ فراهم آورد.

روند ارزش برابری دلار آمریکا در برابر یورو در شش ماهه دوم سال ۱۳۹۰ نوسانی و صعودی بود. ارزش برابری دلار آمریکا در برابر یورو از ۰/۷۳۶۴ در مهرماه به ۰/۷۵۶۴ در اسفندماه رسید و ۲/۷ درصد افزایش یافت.

انتشار آمار مثبت از وضعیت اقتصادی آمریکا[1]، تشدید بحران اقتصادی در ایتالیا و استعفای نخست‌وزیر این کشور، افزایش کسری بودجه در اسپانیا، افزایش نرخ تورم در کشورهای حوزه یورو و تظاهرات و آشوب‌های خیابانی در برخی از کشورهای این منطقه و کاهش رتبه اعتباری چندین کشور اروپایی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش ارزش برابری دلار در برابر یورو در شش ماهه دوم سال ۱۳۹۰ می‌باشد.

شایان ذکر است توافق رهبران آلمان و فرانسه برای کمک به حل مشکلات کشورهای بحران‌زده اروپایی و موافقت اروپا برای پرداخت دومین کمک اضطراری به یونان همچنین اعلام سیاست‌های بانک مرکزی آمریکا مبنی بر ثابت نگهداشتن نرخ بهره تا سال ۲۰۱۴ موجب کاهش ارزش برابری دلار در مقابل یورو طی این دوره گردید.

نمودار ٤. نمودار میانگین نرخ برابری دلار در برابر یورو در سال ۱۳۹۰

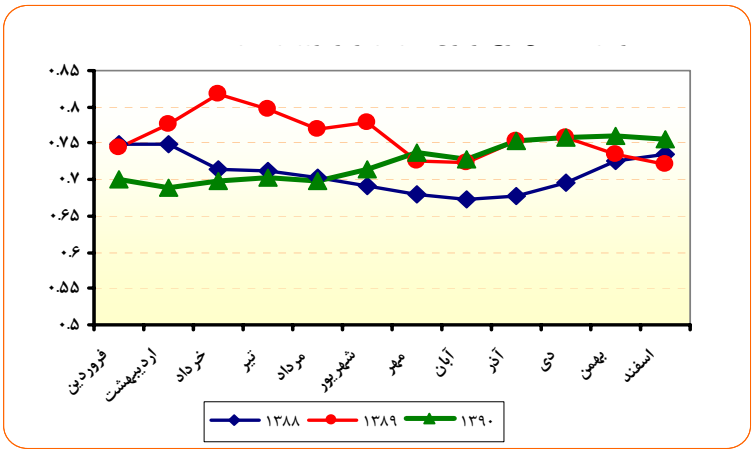
۱. رشد اقتصادی بیش از انتظار در سه ماهه آخر سال ۲۰۱۱ و کاهش تقاضا برای بیمه بیکاری از جمله آمار مثبت از وضعیت اقتصادی آمریکا می‌باشد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

جدول۳. میانگین نرخ برابری دلار در برابر یورو طی سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۸) به تفکیک ماه‌های سال

	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۳۸۸	۰/۸۴۹۷	۰/۸۴۹	۰/۸۷۱۴	۰/۸۷۱۱۴	۰/۸۷۰۲	۰/۶۹۱۶	۰/۶۷۸۸	۰/۶۷۲	۰/۶۷۶۴	۰/۶۹۶۴	۰/۸۲۴۷	۰/۸۳۳۸	۰/۷۰۸۴
۱۳۸۹	۰/۸۴۳	۰/۸۷۶۳	۰/۸۱۸۶	۰/۸۹۶۴	۰/۸۶۹۶	۰/۸۷۹۶	۰/۸۲۵۴	۰/۸۲۳۳	۰/۸۵۳۵	۰/۸۵۷۴	۰/۸۳۴۱	۰/۸۲۱۴	۰/۸۵۸۱
۱۳۹۰	۰/۸۷۰۱۱	۰/۶۸۹۸	۰/۶۹۷۱	۰/۸۷۰۱۵	۰/۶۹۸۵	۰/۸۷۱۳۰	۰/۸۳۶۴	۰/۸۲۷۴	۰/۸۵۲۷	۰/۸۵۷۴	۰/۸۶۱۲	۰/۸۵۶۴	۰/۸۲۴۴

Source: www.kitco.com.

نمودار ۵. میانگین نرخ برابری دلار در برابر یورو در سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۸)

۲-۳-۲. نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ین

میانگین نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ین ژاپن در سال ۱۳۹۰ به ۷۸/۸۸ رسید که نسبت به سال قبل ۸/۲ درصد کاهش نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۹۰، نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ین ژاپن تا مهرماه روندی نزولی را طی کرد و از آبان‌ماه تا بهمن‌ماه نوسانات محدودی را تجربه نمود و در اسفندماه با افزایش مواجه بود. میانگین نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ین ژاپن از ۸۳/۰۵ در فروردین‌ماه به ۷۶/۷۱ در مهرماه رسید که کاهشی ۷/۶ درصدی را نشان می‌دهد.

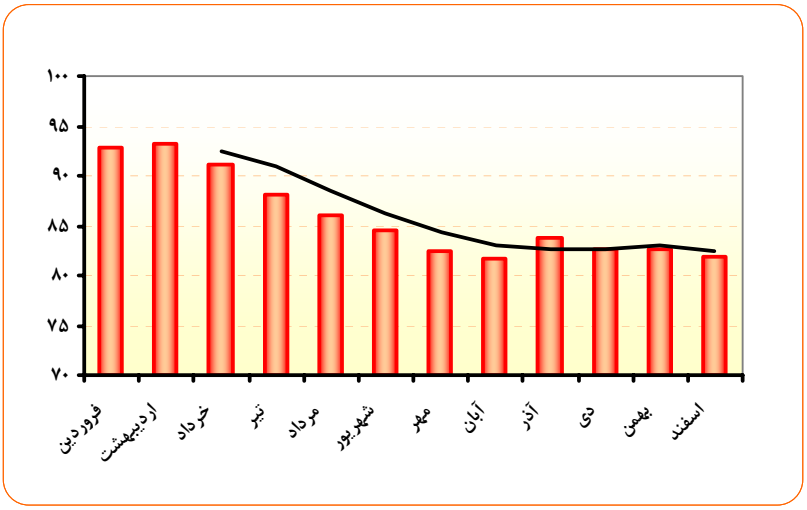
علیرغم پیامدهای مهیب ژاپن در اواخر سال ۲۰۱۱ و رشد منفی اقتصادی این کشور، ارزش ین ژاپن در برابر دلار آمریکا تا مهرماه سال ۱۳۹۰ با افزایش همراه بود. رکود اقتصادی آمریکا، تداوم بحران بدهی‌ها در کشورهای اروپایی، افزایش تورم و تداوم سیاست‌های انقباضی پولی در چین اقبال سرمایه‌گذاران به سمت ارزهای مطمئن نظیر ین ژاپن و فرانک سوییس را افزایش داد و موجب شکل‌گیری روند نزولی ارزش دلار آمریکا در مقابل ین ژاپن گردید.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

شایان ذکر است دخالت دولت ژاپن در بازار ارز و خرید دلار آمریکا با هدف تضعیف ارزش برابری ین ژاپن و حمایت از صادرکنندگان ژاپنی، نوسان ارزش ین در برابر دلار آمریکا طی ماه‌های آبان تا بهمن ۱۳۹۰ را به همراه داشت.

این در حالی است که طی این دوره بحران بدهی‌ها در کشورهای اروپایی و افزایش ارزش ین در برابر دلار موجب کاهش صادرات محصولات ژاپنی گردید و ژاپن برای نخستین‌بار در سه سال گذشته با کسری تراز تجاری مواجه شد. در این راستا بانک مرکزی ژاپن در اواخر بهمن‌ماه ۱۳۹۰ اقدام به خرید ۱۰ تریلیون ین اوراق‌قرضه بلندمدت دولتی و کاهش ارزش ین نمود. از دیگر اقدامات دولت ژاپن طی این دوره می‌توان به توافق دولت این کشور با چین بر مبادلات و معاملات ارزی بین این دو کشور به‌صورت مستقیم و بدون استفاده از دلار آمریکا اشاره کرد.

در اسفندماه ۱۳۹۰، میانگین ارزش برابری دلار آمریکا در برابر ین ژاپن به ۸۱/۴۲ رسید و ۵/۳ درصد نسبت به ماه قبل افزایش یافت که مهم‌ترین علت آن اجرای سیاست‌های انبساطی پولی در ژاپن و افزایش فروش ین در بازارهای ارزی می‌باشد.

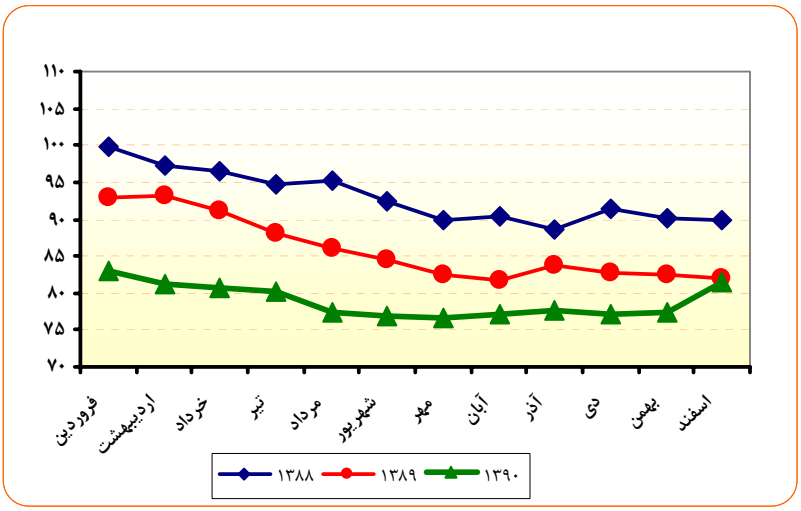
نمودار ٦. میانگین نرخ برابری دلار در برابر ین در سال ۱۳۹۰

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

جدول ٤. میانگین نرخ برابری دلار در برابر ین ژاپن طی سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۸) به تفکیک ماه‌های سال

	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۳۸۸	۹۹/۸	۹۷/۳	۹۶/۴	۹۴/۶	۹۵/۲	۹۲/۴	۸۹/۹	۹۰/۴	۸۷/۵	۹۱/۵	۹۰/۲	۹۰	۹۳/۰۱
۱۳۸۹	۹۲/۸۷	۹۳/۱۵	۹۱/۲	۸۷/۲	۸۶/۰۹	۸۴/۵۷	۸۲/۵۴	۸۱/۶۸	۸۳/۷	۸۲/۶۳	۸۲/۶	۸۱/۹۴	۸۵/۹۲
۱۳۹۰	۸۳/۰۵	۸۱/۲	۸۰/۸۶	۸۰/۰۸	۷۷/۳	۷۶/۸۳	۷۶/۷۱	۷۷/۱۴	۷۷/۶۷	۷۷/۱۴	۷۷/۳	۸۱/۴۲	۷۸/۸۸

Source: www.kitco.com.

نمودار ۷. میانگین نرخ برابری دلار در برابر ین طی سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۸)

۳. بازارهای داخل کشور

۳-۱. دلار آمریکا

میانگین قیمت فروش دلار در بازار تهران در سال ۱۳۹۰، ۱۳۶۰۴ریال بود که نسبت به سال قبل (۱۰۶۱۶/۶ ریال) ۲۸ درصد افزایش را نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۰ میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران در محدوده ۱۱۰۵۰ تا ۲۱۵۰۰ ریال نوسان داشت. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران بجز در تیرماه و مردادماه که با کاهش قیمت مواجه بود در سایر ماه‌ها روندی صعودی را طی کرد. به‌طوری که قیمت فروش دلار آمریکا از ۱۱۱۷۱ ریال در فروردین‌ماه سال ۱۳۹۰ به ۱۸۹۱۶ ریال در اسفندماه همین سال رسید که بیانگر ۶۹/۳ درصد افزایش می‌باشد.

در سال ۱۳۹۰ قیمت فروش دلار آمریکا در سیستم بانکی بین ۱۰۴۱۶ تا ۱۲۳۱۰ ریال نوسان داشت. میانگین قیمت فروش دلار در سیستم بانکی ۱۰۹۹۴/۶ریال بود که نسبت به سال قبل (۱۰۳۶۳/۵ ریال) ۶ درصد افزایش نشان می‌دهد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

تفاوت قیمت فروش دلار در بازار آزاد و سیستم بانکی که از مهرماه سال ۱۳۸۹ و در پی اختلال در صدور حواله ارزی به مقصد بانک‌های کشور امارات ایجاد شده بود در سال ۱۳۹۰ نیز ادامه داشت و در همین راستا بانک مرکزی در خردادماه سال ۱۳۹۰ اقدام به افزایش نرخ ارزهای مختلف با هدف حذف فاصله نرخ بازار آزاد با نرخ رسمی کرد. این اقدام بانک‌مرکزی منجر به افزایش قیمت فروش دلار در بازار آزاد گردید و میانگین قیمت فروش دلار آمریکا از ۱۱۵۲۳/۴ ریال در اردیبهشت‌ماه به ۱۱۹۶۵ ریال در خردادماه رسید. موفقیت‌آمیز نبودن این اقدام موجب شد تا بانک مرکزی نرخ ارز رسمی را در تیرماه و مردادماه کاهش دهد و به این ترتیب نرخ ارز بازار آزاد نیز در تیرماه و مردادماه با کاهش مواجه گردید.

قیمت ارز در بازار تهران از مردادماه تا اسفندماه ۱۳۹۰ روندی صعودی را طی کرد، اما افزایش ارزهای مختلف در سه ماه پایانی سال از شتاب بیشتری برخوردار بود. همچنین، طی این دوره تفاوت قیمت ارز در بازار و سیستم بانکی افزایش یافت و منجر به شکل‌گیری نظام چند نرخی ارز گردید.

یکی از عواملی که طی این دوره منجر به شکل‌گیری نظام چند نرخی ارز شد ایجاد نرخی تحت عنوان نرخ بازار فرعی بود. در بدو امر بازار فرعی برای تأمین نیازهای ارزی مناطق آزاد و ویژه شکل گرفته بود و نرخ مورد عمل در آن به نرخ بازار آزاد نزدیک بود، اما با افزایش نرخ بازار آزاد به‌تدریج تفاوت نرخ بازار فرعی از نرخ بازار آزاد رو به افزایش گذاشت. از آبان ماه سال ۱۳۹۰ بانک مرکزی پوشش بخشی از نیازهای ارزی برای ارزهای خدماتی از جمله ارز مسافری را به بازار فرعی منتقل کرد، اما در نهایت وجود بازار فرعی منجر به شکل‌گیری بازار سه‌نرخی گردید. به این ترتیب، پس از آن در بازار ارز کشور سه نرخ رسمی (بانکی) نرخ بازار فرعی و نرخ بازار آزاد شکل گرفت.

افزایش مداوم نرخ ارز در بازار آزاد و فراهم‌بودن امکان سفته بازی در این بازار موجب شد حجم بالایی از نقدینگی جامعه به سمت بازار ارز و بازار سکه (که کاملاً تحت‌تأثیر بازار ارز است) سرازیر شود و این امر به افزایش بیشتر نرخ ارز منجر شد. به این ترتیب اختلاف قیمت فروش دلار آمریکا در بازار رسمی و غیررسمی رو به افزایش گذاشت.

مجموع تحولات فوق موجب شد تا بانک مرکزی در هشتم بهمن ماه ۱۳۹۰ با وضع ترتیبات جدید برای خرید و فروش ارز، سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز را اعلام و اعمال نماید. در این راستا، فروش ارز به بانک‌ها صرفاً به نرخ رسمی (مرجع) صورت گرفت و نرخ بازار فرعی از مکانیزم فروش ارز حذف شد. همچنین، بانک مرکزی متعهد شد تا مصارف ارزی را که تا پیش از اعمال این سیاست با نرخ بازار فرعی تعیین می‌گردید به نرخ رسمی تأمین نماید. بانک مرکزی نرخ رسمی برای هر دلار را درسطح ۱۲۲۶۰ ریال تعیین و اعلام کرد که کلیه نیازهای ارزی را در چارچوب

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

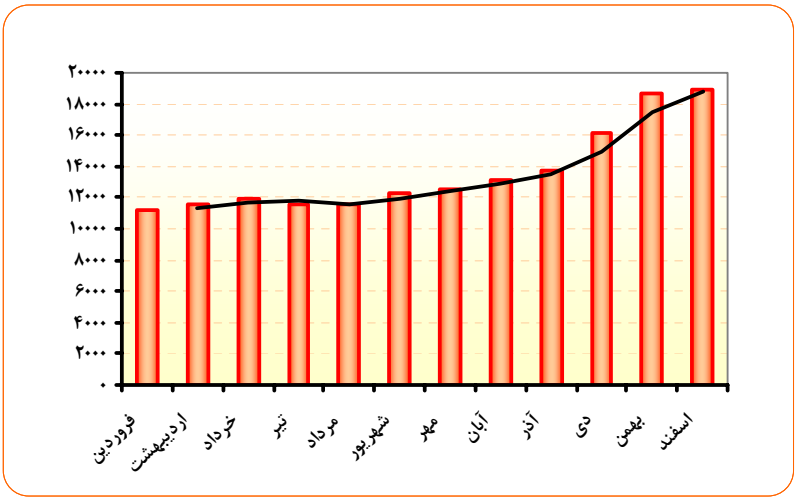
مقررات و بخش‌نامه‌های این بانک تأمین می‌کند. همچنین، بانک مرکزی در بخشنامه‌ای به صرافان سراسر کشور اعلام کرد که در راستای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز صرافان مجازند با در نظرگرفتن هزینه‌های مربوط به نقل و انتقالات ارزی (حواله) نرخ فروش ارز را حداکثر به میزان یک درصد بالاتر از نرخ مرجع تعیین نمایند.

همزمان با اعلام و اجرای سیاست‌های جدید ارزی، کارگروه ساماندهی مسائل ارزی تشکیل و در جلسات مختلف نسبت به اتخاذ تصمیمات مقتضی برای مدیریت بازار ارز اقدام نمود. علاوه بر این، طی این دوره ضمن رعایت الزامات و حساسیت‌های تنظیم بازار اقداماتی به شرح زیر صورت گرفت:

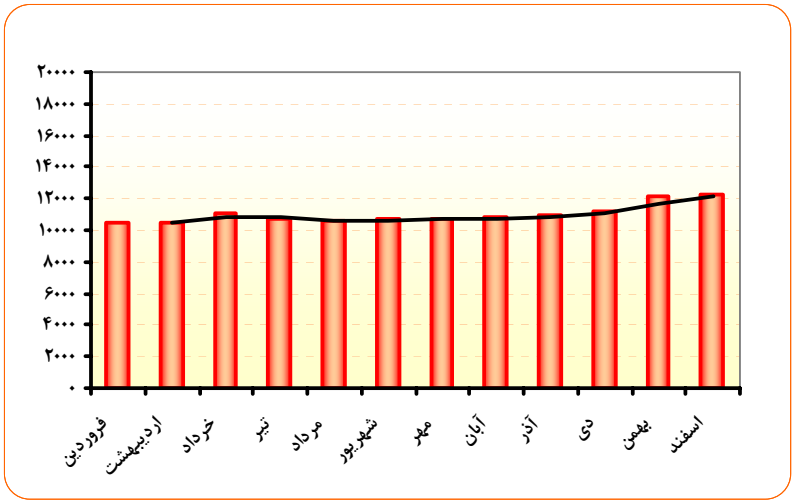
- تعیین سقف برای ارزهای خدماتی و عدم ثبت سفارش برای برخی کالاهای غیرضروری
- محدودکردن عرضه نقدی ارز و انجام کلیه معاملات و جابه‌جایی‌های ارزی از طریق حساب‌های بانکی
- کنترل لازم به‌منظور حصول اطمینان از عرضه کالاهای وارد شده (از لحاظ قیمت) برمبنای نرخ ارز دریافتی
- اتخاذ ترتیبی جهت تحویل ارز مسافری صرفاً بعد از ممهور شدن گذرنامه به مهر خروج در مرزهای رسمی
- عرضه ارز صرفاً به نظام بانکی و تأکید بر نظارت بر مصرف آن
- اتخاذ ترتیباتی جهت اولویت دادن به تأمین ارز واردات کالاها و خدمات ضروری
- افزایش نرخ سود سپرده بانکی و نرخ سود اوراق مشارکت به‌منظور جهت‌دهی نقدینگی‌ها به سمت بازار پول

در سایه سیاست اعمال شده تحولات بازار ارز در مسیری قابل کنترل قرار گرفت و بازار ارز از التهابات و هیجانات قبل از آن تخلیه شده و آرامش و ثبات نسبی بر آن حکمفرما گردید. از سوی دیگر، در پرتو سیاست‌های اتخاذ شده شفافیت بازار افزایش یافت و با ثبت و ضبط آمار و اطلاعات نوع مصارف و میزان ارز تخصیصی امکان نظارت بر مصرف آن تقویت گردید.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

نمودار ۸. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران در سال ۱۳۹۰

نمودار ۹. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در سیستم بانکی در سال ۱۳۹۰

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

جدول۵. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۸ به تفکیک ماه‌های سال

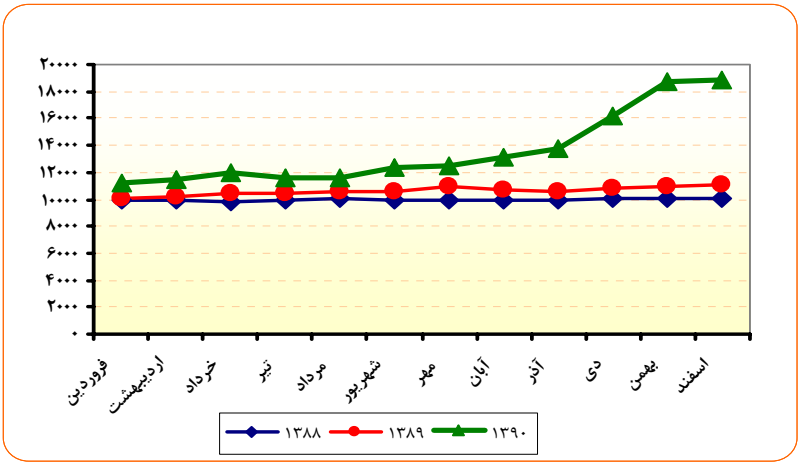
	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۳۸۸	۹۹۷۶/۱	۹۹۴۷	۹۷۹۶	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۵	۹۹۵۵	۹۹۳۲	۹۹۴۷	۹۹۹۸	۱۰۰۳۳/۴	۱۰۱۰۲	۱۰۰۴۸	۹۹۷۸/۲۹
۱۳۸۹	۱۰۰۴۲	۱۰۲۵۲	۱۰۴۶۳	۱۰۴۶۷	۱۰۵۴۹	۱۰۵۴۷	۱۰۹۸۷	۱۰۶۷۸	۱۰۶۱۸	۱۰۸۱۳	۱۰۹۰۸	۱۱۰۷۶	۱۰۶۱۶/۶
۱۳۹۰	۱۱۱۷۱	۱۱۵۲۳	۱۱۹۶۵	۱۱۵۳۲	۱۱۵۵۷	۱۳۳۱۶	۱۲۵۱۸	۱۳۱۷۱	۱۳۷۱۳	۱۶۱۴۱	۱۸۶۹۲	۱۸۹۱۶	۱۳۶۰۱/۲

مأخذ: آمارهای روزانه نرخ ارز تهران.

جدول ٦. تفاوت قیمت فروش دلار در بازار و سیستم بانکی در سال ۱۳۹۰ به تفکیک ماه‌های سال

	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
دلار بازار	۱۱۱۷۱	۱۱۵۲۳	۱۱۹۶۵	۱۱۵۳۲	۱۱۵۵۷	۱۳۳۱۶	۱۲۵۱۸	۱۳۱۷۱	۱۳۷۱۳	۱۶۱۴۱	۱۸۶۹۲	۱۸۹۱۶	۱۳۶۰۱/۲
دلار سیستم بانکی	۱۰۴۳۴/۹	۱۰۵۱۶/۵	۱۱۰۵۹/۳	۱۰۶۶۷	۱۰۵۷۵	۱۰۶۵۶/۴	۱۰۶۸۴/۲	۱۰۸۱۶/۹	۱۰۹۴۲/۹	۱۱۲۱۵/۲	۱۲۱۰۶/۸	۱۱۲۲۶۰	۱۰۹۹۴/۵
تفاوت	۷۳۶/۱	۱۰۰۶/۵	۹۰۵/۷	۸۶۵	۹۸۲	۱۶۵۹/۶	۱۸۳۳/۸	۲۳۵۴/۱	۲۷۷۰/۱	۴۹۲۵/۸	۶۵۸۵/۲	۶۶۵۶	۲۶۰۶/۶

Source: www.bmi.ir.

نمودار ۱۰. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران در سال ۱۳۹۰

۳-۲. یورو

قیمت فروش یورو در بازار تهران در سال ۱۳۹۰ به ۱۸۷۳۹/۱ ریال رسید که نسبت به سال قبل (۱۴۰۲۴/۸ ریال) ۳۳/۶ درصد افزایش نشان می‌دهد. قیمت فروش یورو در بازار تهران در سال ۱۳۹۰ در محدوده ۱۵۴۰۰ تا ۲۶۵۰۰ ریال قرار گرفت.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

میانگین قیمت فروش یورو در بازار تهران بجز در تیر، مرداد و مهرماه که با کاهش قیمت مواجه بود در سایر ماه‌های سال روندی صعودی را طی کرد. میانگین قیمت فروش یورو در سیستم بانکی در سال ۱۳۹۰، ۱۵۰۸۷/۶ ریال بود که نسبت به سال قبل (۱۳۶۸۴/۷ ریال) ۱۰/۲ درصد افزایش را نشان می‌دهد. روند تغییرات قیمت فروش یورو در سیستم بانکی در سال ۱۳۹۰ نوسانی و صعودی بود.

جدول ۷. میانگین قیمت فروش یورو در بازار تهران طی سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۸) به تفکیک ماه‌های سال

	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۳۸۸	۱۳۲۱۰	۱۳۲۱۴	۱۳۶۸۰	۱۴۰۰۴	۱۴۲۱۴	۱۴۳۶۶	۱۴۶۳۴	۱۴۸۱۰	۱۴۷۸۰	۱۴۴۳۶	۱۳۹۹۹	۱۳۶۹۶	۱۴۰۸۶/۹
۱۳۸۸	۱۳۵۶۴	۱۳۲۵۶	۱۲۸۲۲	۱۳۱۶۳	۱۳۷۰۶	۱۳۵۶۴	۱۴۹۹۱	۱۴۸۰۱	۱۴۱۴۶	۱۴۱۹۸	۱۴۸۱۰	۱۵۲۷۵	۱۴۰۲۴/۹
۱۳۹۰	۱۵۸۳۵	۱۶۶۸۲	۱۷۱۹۰	۱۶۵۴۲	۱۶۶۶۱	۱۱۷۵۵۳	۱۷۱۲۳	۱۸۲۵۷	۱۸۴۲۰	۲۰۷۶۲	۲۴۴۵۶	۲۵۳۹۱	۱۸۷۳۹/۱

مأخذ: نتایج تحقیق.

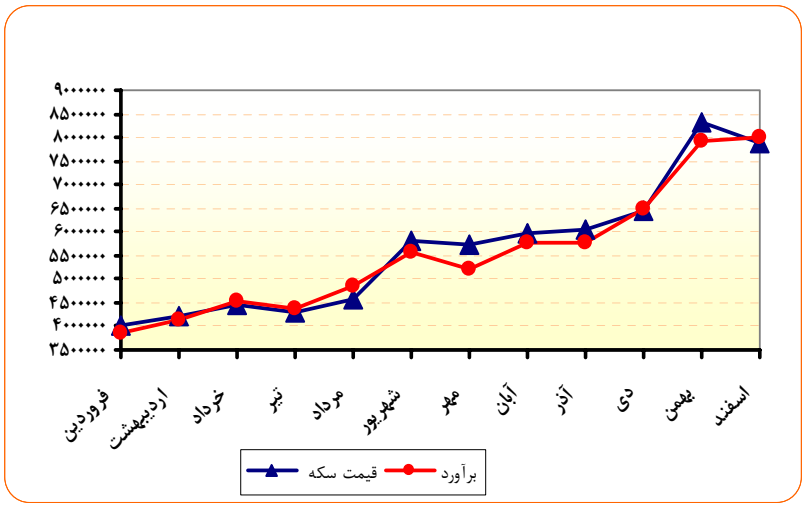
۳-۳. طلا و سکه بهار آزادی

در سال ۱۳۹۰ میانگین قیمت فروش سکه بهار آزادی طرح جدید و قدیم در بازار تهران به‌ترتیب به ۵۶۵۱۸۳۵ و ۵۸۳۶۲۸۵ ریال رسید که نسبت به سال قبل آن افزایشی معادل با ۷۴ و ۶۷/۵ درصد را نشان می‌دهد.

میانگین قیمت هر عدد سکه بهار آزادی طرح قدیم و جدید از ۴۴۳۱۴۵۱ و ۴۰۳۱۱۲۹ ریال در فروردین ماه ۱۳۹۰ به‌ترتیب به ۷۹۴۶۲۰۷ و ۷۸۹۷۹۳۱ ریال در اسفند ماه رسید که افزایشی ۷۹/۳ و ۹۶ درصدی نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۹۰میانگین برآورد قیمت فروش سکه بهار آزادی طرح جدید ۵۵۴۱۲۷۶ ریال بود که نسبت به سال قبل ۶۹/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد. مقایسه نمودار قیمت سکه بهار آزادی طرح جدید و برآورد آن نشان می‌دهد که در اغلب ماه‌های سال قیمت فروش سکه بهار آزادی از برآورد آن بیشتر است که این امر حاکی از وجود حباب قیمتی در این ماه‌ها می‌باشد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

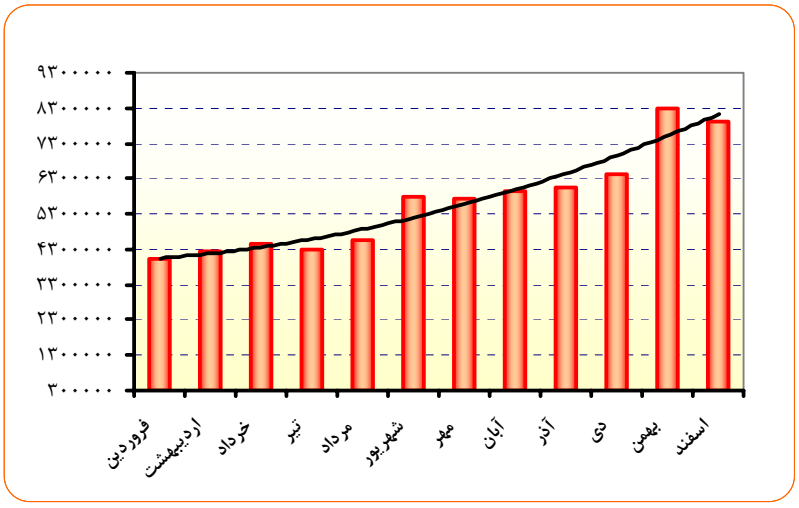

نمودار ۱۱. میانگین قیمت فروش سکه و برآورد در سال ۱۳۹۰ به تفکیک ماه‌های سال

جدول۸. میانگین سکه بهار آزادی طرح جدید طی سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۸) به تفکیک ماه‌های سال

	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۳۸۸	۲۱۶۶۰۰۰	۲۱۵۸۲۶۱	۲۱۷۷۴۰۰	۲۲۳۳۳۸۱	۲۲۶۱۹۶۳	۲۳۱۰۵۵۶	۲۴۴۷۴۲۹	۲۵۹۹۸۲۶	۲۷۳۲۰۷۴	۲۷۴۴۲۲۷	۲۸۰۱۴۷۰	۲۸۵۰۲۵۰	۲۴۵۶۸۱۹۷
۱۳۸۹	۲۷۰۸۸۵۰	۲۸۵۲۶۰۰	۳۰۰۳۳۱۶۱	۳۰۰۳۳۵۹۱	۲۹۵۴۸۸۹	۳۱۱۱۷۷۸	۳۴۲۸۶۵۴	۳۴۱۴۲۳۱	۳۴۹۹۲۵۹	۳۵۹۴۵۸۳	۳۵۷۷۱۳۳	۳۸۱۹۱۶	۳۲۴۶۴۹۱
۱۳۹۰	۴۰۳۱۱۲۹	۴۲۲۱۷۷۴	۴۴۶۶۲۹۰	۴۳۱۰۹۶۸	۴۵۸۶۱۲۹	۵۸۱۰۹۶۸	۵۷۲۶۰۰۰	۵۹۶۳۰۰۰	۶۰۴۹۵۰۰	۶۴۴۵۱۶۶	۸۳۱۳۱۶۶	۷۸۹۷۹۳۱	۵۶۵۱۸۳۵

مأخذ: آمارهای روزانه نرخ ارز و سکه بهار آزادی.

نمودار ۱۲. میانگین قیمت فروش سکه بهار آزادی طرح جدید در بازار تهران در سال ۱۳۹۰

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

٤. جمع‌بندی

در سال ۱۳۹۰ جهان با تحولات اقتصادی متعددی روبه‌رو شد و این تحولات بازارهای مالی را تحت‌تأثیر قرار داد. در شش ماهه ابتدای سال ۱۳۹۰ میانگین قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک تحت‌تأثیر تعمیق بحران مالی اروپا و احتمال لغو عضویت یونان در منطقه یورو و کاهش رشد اقتصادی کشورهایی چون آمریکا و چین با کاهش قیمت مواجه بود. این در حالی است که مخالفت برخی کشورهای غربی با برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای ایران و نگرانی از اختلال در عرضه نفت بازار نفت را در ماه‌های پایانی سال نسبت به گذشته در شرایط حساس‌تری قرار داد. به نظر می‌رسد با توجه به کاهش رشد اقتصاد جهانی و کاهش تقاضا برای نفت، جبران کاهش عرضه نفت ایران توسط سایر اعضاء اوپک بتواند مانع از افزایش قیمت نفت در سال آینده شود.

در سال ۱۳۹۰ بازار طلا تحت‌تأثیر کاهش رکود اقتصاد جهانی بیش از پیش به‌عنوان مأمنی مطمئن در برابر شرایط بی‌ثبات اقتصاد بین‌الملل مورد توجه قرار گرفت و بانک‌های مرکزی بسیاری از کشورهای جهان اقدام به خرید طلا طی این دوره نمودند. البته به نظر می‌رسد وضعیت کشورهای حوزه یورو و تغییر نرخ برابری دلار در برابر یورو عامل تعیین‌کننده قیمت طلا در سال آینده خواهند بود.

میانگین نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل یورو در سال ۱۳۹۰ تحت‌تأثیر تشدید بحران بدهی‌ها در کشورهای حوزه یورو و عدم توافق سران این کشورها درخصوص کمک به یونان و همچنین نگرانی از سرایت بحران به سایر کشورهای این حوزه افزایش یافت. البته وضعیت دلار در برابر یورو در آینده بیشتر بستگی به توانایی سران کشورهای این منطقه در حل بحران موجود دارد.

بازار داخلی ارز در سال ۱۳۹۰ دستخوش تحولات زیادی شد و این تحولات نظام ارزی کشور را به سمت نظام چند نرخی ارز سوق داد که با اقدامات اتخاذ شده توسط بانک مرکزی و تشکیل کارگروه ساماندهی مسائل ارزی تا حدی از التهابات موجود در بازار ارز کاسته و ثبات نسبی در این بازار برقرار شد.

قیمت فروش سکه بهار آزادی طرح جدید نیز در سال ۱۳۹۰ متأثر از نوسانات بازار ارز تغییرات قابل‌توجهی را تجربه نمود و قیمت سکه بهار آزادی در پایان سال نسبت به ابتدای سال حدوداً دو برابر شد. این در حالی است که در اغلب ماه‌های سال قیمت فروش سکه بهار آزادی از برآورد آن بیشتر می‌باشد که این امر حاکی از وجود حباب قیمتی در این ماه‌ها است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

جدول ۹. تغییرات شاخص‌های بازارهای مالی در سال ۱۳۹۰ نسبت به سال ۱۳۸۸

	سال ۱۳۸۹	سال ۱۳۹۰	درصد تغییر
قیمت نفت خام سبد اوپک	۸۲/۸۷	۱۱۰/۹	۳۳/۸
قیمت هر اونس طلا	۱۲۵۸/۲	۱۶۴۰/۳	۳۰/۳
نرخ برابری دلار به یورو	۰/۷۵۸۱	۰/۷۲۴۴	-۴/۴
نرخ برابری دلار به ین	۸۵/۹۲	۷۸/۸۸	-۸/۲
قیمت دلار آمریکا در بازار تهران	۱۰۶۱۶/۶	۱۳۶۰۱/۲	۲۸
قیمت یورو در بازار تهران	۱۴۰۲۴/۹	۱۸۷۳۹/۱	۳۳/۶
برآورد قیمت سکه (طرح جدید)	۳۲۶۷۹۶۵	۵۵۴۱۲۷۶	۶۹/۵
قیمت سکه طرح قدیم	۳۴۸۳۳۱۸	۵۸۳۶۲۸۵	۶۷/۵
قیمت سکه بهار آزادی (طرح جدید)	۳۲۴۶۴۹۱	۵۶۵۱۸۳۵	۷۴

مأخذ: نتایج تحقیق.

منابع

بانک مرکزی ج. ا. ایران، "اخبار اقتصادی روز"، اداره مطالعات و سازمان‌های بین‌المللی.

بانک مرکزی ج.ا.ایران، "گزارش اقتصادی کشورهای عمده"، شماره ۴۸.

دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی، بازرگانی، "آمارهای روزانه ارز و سکه بهار آزادی تهران".

reuters.com
www.bloomberg.com
www.bmi.ir
www.irbourse.com
www.kitco.com
www.opec.org
www.wsj.com

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]